Ovidiu MOCEANU

Universitatea "Transilvania" din Braşov, Facultatea de Litere
"Transilvania" University from Braşov, Faculty for Letters

Misiunea irenică a Bisericii în spații de interculturalitate

The Irenic Mission of the Church in Intercultural Spaces

The Irenic Mission of the Church in Intercultural Spaces analyses some aspects of a particularly up-to-date issue. What could be the role of the Church in the conditions triggered by interculturality, interethnicity and interconfessionalism? The main idea is that the mission of the Church can be but one of peace announcement and promotion, of finding ways to appease the conflicts which could lead to armed conflicts. A Church triggering confrontations is inconceivable, since it betrays its role in the iconomy of redemption, in the Creation. Starting from the modern cultural pattern, which has a propensity towards excluding the religious side, the author analyses some of the situations brought about by certain events, with paramount consequences in the life of certain communities, such as the ones in the area of former Yugoslavia. Reference is made to religious tolerance in the Romanian area, emphasis being given to some of M. Eminescu's works which focus on this subject. The Romanians' religious tolerance is considered the beneficial element as regards the pacification of all urges to interconfessional conflicts in the Romanian area.

Keywords: Mission, Church, irenic, interculturality, interethnicity, interconfessionalism, cultural model, tolerance

Institution's address: B-dul Eroilor, nr. 29, tel. 0268.474059, **e-mail**: *f-litere@unitbv.ro*

Personal e-mail: *omoceanu@yahoo.com*

1. Biserica şi provocările modelului cultural european modern

Oricât ar încerca unii cercetători ai fenomenelor culturale specifice epocii contemporane să ignore fenomenul religios când discută despre interculturalitate, multiculturalitate sau etnicitate, realitatea complexă a spațiului european face ca demersurile lor să ofere doar soluții parțiale. La un moment dat, se creează chiar impresia că deplasarea accentului pe factorul cultural e o strategie de evitare a complicațiilor/ implicațiilor fenomenului religios. Evenimentele din ultimii anii, uneori de o violență extremă, arată că, fără înțelegerea adecvată a interferențelor religie-cultură-etnicitate, se ajunge la o reprezentare deficitară a cauzelor care duc la conflicte şi, ca urmare, la incapacitatea factorilor implicați de a răspunde eficient provocărilor.

Modernitatea, de care se leagă o anume reperezentare a interculturalității, a provocat o confruntare între tipuri diferite de reprezentări ale valorilor, fie că e vorba de spațiul european, fie de alte

Novalis (1799), portret de Franz Gareis
http://en.wikipedia.org/wiki/File:Franz_Gareis_-_Novalis.jpg

spaţii (african, american, arab etc.). În spaţiul modern european, s-a impus un anumit model cultural, fundamentat pe un cadru generat de valori îndeosebi ale societăţii civile: egalitate, libertate, libertate de conştiinţă, solidaritate, fraternitate, dreptate, legalitate. Între acestea, singură libertatea de conştiinţă pare a avea o legătură cu valorile creştine ale existenţei, într-un context în care secularizarea şi desacralizarea valorilor morale îşi pun amprenta pe o întreagă suită de acţiuni, reglementări sociale, politice sau culturale[1].

Contextul creării unui nou model cultural în Europa, marcat de o îndepărtare de valorile creştine, după aşa-numita „epocă a luminilor", a început încă de la sfârşitul secolului al XVIII-lea. Nimeni nu a sesizat cu mai mare acuitate ca romanticul Novalis pericolul pe care îl reprezenta îndepărtarea de reperele creştine după Revoluţia Franceză, războaiele civile şi campaniile lui Napoleon, toate aducând în Europa anarhie, dezbinare, tensiuni care păreau de neînlăturat. Eseul lui Novalis **Creştinătatea sau Europa** sesiza căderea într-un raţionalism fără limite, ca măsură a tuturor lucrurilor, şi înstrăinarea de vremurile „frumoase şi pline de strălucire", „în care Europa era o ţară creştină, în care o singură creştinătate sălăşluia în această parte de lume, zidită după chip uman", în care „un mare ţel comun unea până şi ţinuturile cele mai îndepărtate ale acestui întins imperiu spiritual". Pe de altă parte, analizând implicaţiile Reformei în viaţa Germaniei şi a întregii creştinătăţi, exprima profetic încrederea într-un timp în care „Creştinătatea trebuie să devină iarăşi vie şi activă, în stare să înalţe din nou, fără să ţină seama de hotarele dintre ţări, o singură biserică vizibilă, care să primească la sânul ei toate sufletele însetate de nepământean şi să medieze cu bucurie între lumea veche şi cea nouă", când „toate reformele necesare se vor desfăşura sub îndrumarea Ei [a Bisericii] ca procese de stat, legale şi paşnice"[3].

De la această viziune, care ar părea utopică, până la momentul conturării modelului cultural modern, fundamentat pe o supraevaluare a ştiinţei, valorilor civice şi a libertăţii individuale, până la ceea ce numim acum *globalizare*, în răstimp de două secole (Novalis a conceput eseul în 1799), s-au produs mutaţii radicale în mentalitatea europeană cu privire la misiunea Bisericii în societate. Imaginea pe care o avem astăzi despre lume şi, în special, despre lumea creştină trebuie să ţină cont de o serie de realităţi care au complicat misiunea Bisericii. Un raport UNESCO pentru perioada 1993-1996 arată că, în cele aproximativ 200 de state recunoscute de comunitatea internaţională, se înregistrează peste 10.000 de culturi, iar în ce priveşte limbile vorbite se estimează că pe glob se vorbesc aproximativ 6.000 de limbi.

Globalizarea conţine, cum bine observă Liviu Antonesei[4], nu numai aspecte *economice*, ci şi *politice* (crearea ONU în 1945, a Pieţei Comune în 1957 şi a altor instituţii de acest fel), *cultural-educative* (strucuturi referitoare la viaţa culturală şi viaţa tinerilor – UNESCO, UNICEF ş.a), *sportive* (mişcarea olimpică, diverse competiţii mondiale), şi, nu în ultimul rând, *religioase* (mişcarea ecumenică, reuniuni ale „religiilor universale"). Dacă adăugăm la toate acestea şi ceea ce a adus televiziunea prin satelit, internetul, configurarea unui spaţiu virtual al comunicării, toate cu implicaţii imprevizibile în evoluţia interferenţelor culturale, avem o imagine despre dificultăţile pe care le întâmpină Biserica în misiunea ei pe toate planurile. Interculturalitatea, interconfesionalitatea şi inter-etnicitatea nu mai trebuie studiate, aşadar, doar cu referinţă spaţio-temporală. Comunicarea la distanţe uriaşe prin sunet, imagine, scris, uneori imposibil de supravegheat de o instanţă credibilă, performantă, coerentă în scopurile pe care le urmăreşte, a schimbat reprezentările despre relaţia individ-instanţe societare, individ-instanţe comunitare, individ-confesionalitate, individ-etnicitate, individ-context cultural.

Pentru misiunea Bisericii într-un asemenea moment este foarte importantă conceperea mijloacelor adecvate şi selectarea modelelor cultural-comportamentale propuse îndeosebi tinerelor generaţii.

2. Biserica şi provocările postmodernităţii

Misiunea Bisericii în contextul generat de postmodernism trebuie să fie prin excelenţă una irenică, sprijinită pe toleranţă. Orice exacerbare a unui factor care concură la înţelegerea, evaluarea şi soluţionarea problemelor generate de interculturalitate, interconfesionalitate şi interetnicitate, duce la atitudini ireconciliabile. În construirea noului model de conduită culturală, geopolitică, interconfesională, există două tendinţe: una care pune accent pe natura identitară a comunităţilor etnice şi confesionale, ajungând până la fanatism, şi cealaltă, a dialogului, cu deschidere spre diversitate şi a alteritate. Postcomunsimul în Europa de Est şi postmodernismul în Europa de Vest, fiecare cu aşteptările specifice, au generat contexte cu aşteptări uneori radical deosebite. În timp ce în Est se caută o restaurare a elementelor care au creat spiritualitatea creştină în viaţa societăţilor, alterate de perioada comunistă, în Vest postmodernismul promovează o atomizare a lor, sub egida pluralităţii, a multiculturalităţii şi a unei filozofii a fragmentarităţii.

Evoluţia evenimentelor din teritoriul fostei Yugoslavii arată cât de periculoasă este suprapunerea, în postmodernism, a factorilor de evaluare, cât de nocivă este aplicarea reperelor de natură geopolitică la o realitate a cărei identitate, în virtutea unor valori considerate de necontestat, nu este luată în seamă. Este

greu de înțeles de ce democrațiile din Vest au făcut deosebire între minorități, între sârbii din Bosnia, pe care i-au ignorat, și albanezii din Kosovo. Albanezii au fost sprijiniți până la a crea un stat, Republica Kosovo, a cărei independență a fost declarată la 17 februarie 2008, când primul ministru Hashim Thaçi a citit în fața Parlamentului de la Priștina declarația de independență a provinciei, iar legislativul a votat declarația.

Se pune întrebarea: În ce măsură Biserica a putut juca un rol în acest context, deosebit de tensionat, cu repercusiuni incalculabile pentru pacea și integritatea Europei?[5] Biserica Ortodoxă Sârbă și-a înțeles misiunea irenică, respingând orice formă de violență, convinsă de adevărul din cuvintele Mântuitorului că a răspunde răului cu rău înseamnă o escaladare a violenței[6]. Episcopul Artemie de Ras-Prizren și Kosovo-Metohia a participat la tratativele de la Rambouillet în fruntea unei delegații neguvernamentale, dar, din păcate, inițiativa a fost tratată cu dispreț, desconsiderare și indiferență nu numai de occidentali, ci și de propriii conaționali, sârbi sau albanezi. Declarația P.S. Artemie din decembrie 2008, cu două luni înainte de declararea independenței, rămâne un model al înțelegerii misiunii irenice a Bisericii în contexte politice violente[7]. În același sens se exprima și Patriarhul Pavle, care a propus, încă din 1992, un guvern de salvare națională. În răspunsul pe care l-a dat celor care acuzau Biserica Ortodoxă Sârbă de incitare la acte violente față de albanezi, vorbește înțelepciunea creștină izvorâtă din duhul păcii: „Am fost, zice Patriarhul Pavle, de multe ori acuzat că aș fi un reprezentant al ideii Serbiei mari. Răspunsul meu este următorul: Dacă o Serbie mare nu se poate realiza decât numai prin crimă, atunci renunț la așa ceva. Dacă o Serbie mică nu poate fi menținută decât prin crimă, sunt de asemeni împotrivă. Și dacă aș fi singurul sârb din lume și nu aș putea supraviețui decât numai prin crimă, aș refuza acest lucru”[8].

Epoca postmodernă a adus o provocare de o amploare și o forță nemaiîntâlnită până acum: existența mijloacelor de comunicare în masă. Confruntările moderne exploatează eficiența lor. Se creează, de exemplu, o imagine negativă a unui concept și, în diverse contexte, este reactivată ca o etichetă dezonorantă. Așa s-a întâmplat cu ideea de **fundamentalism.** Asociată cu inclemența și sfidarea oricărei lucidități, cu o atitudine retrogradă, atemporală, violentă și îngustă față de noile valori, eticheta fundamentalistă se îngemănează cu extremismul și opacitatea la dialog. Fundamentalismul ca imagine negativă s-a impus în conștiința europeană înainte de 1989, în împrejurările determinate de conflictele din Afganistan. Aplicată sârbilor ortodocși, ea a creat o atitudine favorabilă hotărârilor politice din zonă care sfidau elementele fundamentale de interculturalitate, interconfesionalitate și interetnicitate. Dar nu numai sârbii ortodocși au fost acuzați de funtamentalism. În Transilvania, apelându-se la același mijloace, s-a încercat o diversiune de proporții, care să conducă la confruntări similare celor din Kosovo. Nu întâmplător, momentul declarării independenței a reactivat atitudinea resentimentară, iredentistă a unor cercuri politice maghiare, însă, ca și în alte împrejurări, inițiativele s-au lovit de o realitate cu totul diferită: **toleranța** religioasă, culturală și etnică a românilor.

Cercetarea istoriei românilor scoate în evidență un fapt de importanță covârșitoare, pe care trebuie să mizeze misiunea irenică a Bisericii în spațiul românesc, remarcat încă în secolul al XIX-lea de M. Eminescu. Nimeni nu a caracterizat în termeni mai convingători toleranța românilor ca Eminescu, care o consideră o trăsătură fundamentală a poporului român. Gazetarul ia în discuție acest aspect în contextul construirii Catedralei Sf. Iosif din București (nu alta decât catedrala care a devenit în ultimul timp subiect de dispute, extinse și în afara țării) și al demersurilor pentru înființarea unei mitropolii catolice (termen folosit de poet) în România. Analiza și comentariile legate de aceste împrejurări arată încă o dată un bun cunoscător al diferitelor aspecte ale vieții religioase, privite în complexul de fenomene politice, sociale, culturale specifice unui moment de eforturi, asemănător celui de azi, pentru dovedirea vocației europene a românilor. „Foarte tolerant cu orice lege și orice limbă din lume, neamestecîndu-se nicicând în certuri religioase și respectând în mod egal credințele și convingerile orișicui, românul n-are de înregistrat în decursul unor lungi veacuri nici o răscoală religioasă, nici o persecuție în contra vreunei naționalități”, spune Eminescu, aruncând o privire spre trecutul îndepărtat, în care românii și-au dovedit prin fapte spiritul tolerant[9]. Așa s-a întâmplat, de exmplu, și când s-a introdus limba națională în Biserică. Respectarea de către români a acestei opțiuni și la etniile conlocuitoare, în general de alte confesiuni, este explicată prin trimiteri semnficative la **Noul Testament**. Nu așa au procedat și alții. Eminescu numește Rusia care, după ce s-a văzut stăpână pe Basarabia în urma Războiului de Independență, „a știut să scoată până și din biserică limba românească, deși pravoslavia ar fi trebuit să știe că un asemenea lucru e cu desăvârșire anticanonic și necreștinesc”[10]. Păstrarea limbii naționale în Biserică, spune Eminescu, este „un postulat al **Noului Testament**” și, ca urmare, „Națiile cari nu-l respectă ar trebui să șteargă din calendarul lor sărbătoarea *Coborârei Sf. Duh* asupra apostolilor, care în frumoasa concepție a **Noului Testament** pluti în *limbi de foc* asupra lor, arătând că în multe limbi vorbește *spiritul sfânt* al îngăduirii creștinești și al iubirii aproapelui”[11]. Românii au fost „în toți timpii un model de toleranță religioasă”, pentru că au admis înființarea de episcopii „atârnătoare de Scaunul papal”, au îngăduit „petrecerea fără supărare a armenilor și evreilor în

ţările noastre", au respectat libertatea de cult, „garantată acestora prin anume hrisov de către Ştefan cel Mare", fapte reflectate şi în rapoartele „episcopilor catolici despre desăvârşita toleranţă şi respectul dovedit pentru cultul apusean de către popor, boieri şi Domn". Eminescu notează în acelaşi articol că „la sărbători mari, Vodă şi boierii luau parte la serviciul divin din bisericile catolice" şi că *„n-am făcut niciodată ceea ce dorim să nu ni se facă nouă"*[12]. Toleranţa românilor nu trebuie să meargă până acolo încât să accepte ceea ce ar duce la pierderea identităţii. Problema o pune când se discută în presă oportunitatea înfiinţării unei mitropolii catolice la Bucureşti, în care vede un act de ofensivă a catlicismului, nu atât din iniţiativa Scaunului Papal, cât din a Austro-Ungariei, care urmărea slăbirea poziţiei dinastiei de Hohenzollern în România şi crearea unui cap de pod spre Orient. Aceasta ar fi însemnat subminarea misiunii istorice şi apostolice a poporului român: „Noi, poporul latin de confesie ortodoxă, spune Eminescu, suntem în realitate elementul menit a încheia lanţul dintre Apus şi Răsărit; aceasta o simţim noi înşine, se simte în mare parte de opinia publică europeană, aceasta o voim şi, dacă dinastia va împărtăşi direcţia de mişcare a poporului românesc, o vom şi face. Oricât de adânci ar fi dezbinările ce s-au produs în timpul din urmă în ţara noastră, când e vorba de legea părinţilor noştri, care ne leagă de Orient, şi de aspiraţiunile noastre, care ne leagă de Occident şi pe cari sperăm a le vedea întrupate în dinastie, vrăjmaşii, oricari ar fi ei, ne vor găsi uniţi şi tot atât de tari în hotărârile noastre ca şi în trecut"[13].

Mentalitatea postmodernă sfidează achiziţiile şi realităţile istorice, cum e şi cea semnalată de M. Eminescu, şi încearcă să instituie o altă ordine, aleatorie, labilă, uşor de manevrat spre scopuri impure. Cazul episcopului reformat László Tökes ilustrează consecinţele provocărilor referitoare la identitatea confesională, în combinaţie cu revendicările etnico-politice. Ideea împărţirii Europei în zone pe temei confesional (o Europă catolico-protestantă şi una ortodoxă) nu constituie decât o simplă fumigaţie pentru acoperirea adevăratelor intenţii de dominare şi reconstituire a unor imperii de altădată. O iluzie, ca multe alte iluzii, dar care creează destule confuzii[14].

Provocările postmodernităţii sunt, din păcate, exploatate de unii conducători ai cultelor din România, fie în contextul unui porozelitism acerb, fie prin transformarea elementelor religioase în instrumentar politic. Sunt două dintre formele de trădare a misiunii irenice a Bisericii. Intervenţiile episcopului László Tökes sunt, şi în acest sens,. cunoscute. Cu o insistenţă demnă de alte cauze, s-a lansat ori de câte ori a avut prilejul în afirmaţii extremiste, şovine, iredentiste, nu numai pe plan naţional, ci şi pe plan internaţional. La A XI-a Conferinţă a Bisericilor, care s-a ţinut la Graz în 1997, a difuzat participanţilor un aşa-zis document despre confesiunile minoritare din România, în care cultivă confuzia pentru a acuza statul român şi Biserica Ortodoxă majoritară de atitudine discriminatorie faţă de minorităţile etnice şi confesionale. O asemenea atitudine belicoasă, ireconciliatorie nu a făcut decât să pregătească terenul pentru atitudinile extremiste ale UDMR, fiindcă (tehnică a terorismului cu fundament religios) se stimulează un fond emoţional dispus să reacţioneze fără prea multă luciditate la solicitări violente. Nu e de mirare, aşadar, că s-a produs o continuă victimizare a minoritarilor, aşa încât statisticile arată că dacă în 1996 numai 7% dintre maghiarii din Transilvania vedeau în majoritatea românească o problemă, în ultimul timp procentul se ridică la 40%.[15]

3. Misiunea irenică a Bisericii Ortodoxe Române într-o lume secularizată

Biserica Ortodoxă Română s-a confruntat după decembrie 1989 cu o serie de probleme, create, în general, de confuzia dintre cult şi cultură. O lume cu puternice înclinaţii spre secularizare, nepreocupată de formele integrării valorilor morale creştine în viaţa societăţii, s-a lansat într-o serie de campanii care au avut ca scop, între altele, şubrezirea prestigiului de care Biserica se bucura în conştiinţa românilor. Intelectualitatea românească, mimând comportamentul intelectualităţii occidentale, s-a considerat îndreptăţită să facă presiuni, prin diferite mijloace, asupra conştiinţei publice româneşti pentru a orienta energiile sufleteşti spre alte preocupări decât cele relegioase, ridiculizând încrederea credincioşilor ortodocşi în Biserică. Cu toate că diferite sondaje de după 1989 au arătat că pe primul loc al încrederii în diferite instituţii publice se află Biserica, urmată de Armată, aşa-numiţii „formatori de opinie" de la diferite publicaţii, din asociaţii care, chipurile, apără drepturile civice, nu au obosit să denigreze, să ridiculizeze orice iniţiativă de păstrare a patrimoniului cultural şi de credinţă al identităţii româneşti, pe de o parte, iar, pe de altă parte, să-i denigereze pe repererzntnţii Săi. Este suficient să amintim interminabilele discuţii de după infiinţarea CNSAS, când, deşi nici Uniunea Scriitorilor, nici formaţiunile politice, Parlamentul, Senatul ş. a., nu au făcut publice dosarele colaboratorilor Securităţii, s-a încercat crearea impresiei, prin prestaţiile unor membri CNSAS, că dosarele clericilor reprezintă o prioritate. De fapt, toate discuţiile produceau o transgresare a problematicii spre un plan politic, lumesc, provocând Biserica la o reacţie străină duhului ei[16].

Biserica s-a confruntat, în aceste împrejurări, cu o mentalitate secularizată care, sfidând elementarul respect faţă de ceea ce reprezintă, s-a erijat în judecătoare a unei instituţii divino-umane. O cultură

secularizată s-a arătat foarte agresivă încercând să „colonizeze" conştiinţa publică sub auspiciile unor idealuri străine spiritului românesc. Însă la români nu s-a întâmplat ceea ce s-a întâmplat în Occident, fiindcă, dincolo de orice forme, rânduieli şi presiuni ale societăţii civile, s-a păstrat, cu puterea mărturisitoare a Tradiţiei, chiar şi în comunism, fundamentul de neclintit al unei vieţi creştine. O **Declaraţie a Bisericii Reformate** din Cantonul Neuchâtel (Elveţia) arată adevăratul pericol legat de secularizare – ***pierderea sensului liturgic al existenţei***: „Am perceput, se spune în **Declaraţie...,** fenomenul secularizării cu aproape 20 de ani în urmă; încă din acea vreme locaşurile de cult erau tot mai puţin frecventate, tinerii nu mai participau la orele de religie din şcoli şi chiar unele servicii religioase, cum ar fi botezul, cununia sau înmormântarea, erau din ce în ce mai puţin solicitate. Marea majoritate a concetăţenilor noştri nu mai simţeau nevoia de a lega realităţile cotidiene de cele spirituale. Era începutul unei decăderi interioare, dar nimeni nu era conştient de aceasta; creşterea economică, nivelul de viaţă şi progresul tehnologic umbreau în largă măsură expansiunea îngrijoratoare a indiferenţei interioare. Astăzi, vedem însă consecinţele acestui fenomen generalizat. Nimeni nu mai are încredere în autorităţi, nimeni nu mai crede că marile probleme ale lumii o să fie rezolvate de tehnică, ba chiar există teamă faţă de schimbările din domeniul tehnologiei. Biserica, care juca un rol atât de important, nu mai poate răspunde la întrebările omului; nu mai ştie ce atitudine să ia faţă de individualism şi faţă de o societate care se interesează doar de satisfacerea nevoilor materiale"[17].

Biserica Ortodoxă Română a avut şi are, în contextul cultural al secularizării, cel mai eficace instrument de păstrare nealterată a valorilor creştine – cultul creştin ortodox[18]. Avea dreptate Pr. Prof. dr. Nicolae D. Necula să afirme că, nu numai în vremurile din urmă, cultul a fost locul de refugiu şi rezistenţă în faţa tuturor tendinţelor de dezbinare, de secularizare[19]. Dar atenţia Sfântului Sinod al B.O.R. a fost orientată spre alte probleme decât iniţierea unor polemici cu diferite personalităţi, foarte gălăgioase în peisajul de după decembrie 1989. Reorganizarea structurilor sale, în scopul unei mai bune misiuni în lume, a dus aproape la dublarea numărului de episcopii şi la reorganizarea diasporei ortodoxe româneşti. O iniţiativă cu totul providenţială a fost înfiinţarea Episcopiei Covasnei şi Harghitei în 1994, cu rânduirea ca ierarh a P.S. Ioan Selejan. Nu numai că a înflorit viaţa de credinţă în această parte a Ortodoxiei, ci s-a creat o veritabilă instanţă ocrotitoare a românilor, trataţi ca minoritari în propria ţară. Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a găsit cea mai potrivită cale de a arăta românilor din judeţele Harghita şi Covasna că nu sunt lăsaţi de izbelişte, că acolo unde instituţii politice şi culturale nu intervin, din raţiuni care ţin de multe ori de incompetenţă şi interes conjunctural, Biserica, prin misiunea Ei, ştie să intervină eficient, cu soluţii care îşi arată roadele nu numai în realitatea imediată. După evenimentele de la Târgu-Mureş din martie 1990, se contura, în viziunea unora, o adevărată degringoladă în relaţiile româno-maghiare din Ardeal (pe care mizau anumite cercuri politice), însă toleranţa românilor şi-a

Mănăstirea "Adormirea Maicii Domnului", Izvorul Mureşului

arătat încă o dată capacitatea de a nu transforma provocările politice în conflicte confesionale. În Episcopia Covasnei şi Harghitei, mănăstirile şi schiturile înfiinţate (între care străluceşte Mănăstirea „Adormirea Maicii Domnului" de la Izvorul Mureşului) au întărit duhul rugăciunii pentru pacea locurilor şi s-au arătat oaze de întărire şi mângâiere sufletească pentru credincioşii din zonă, nu numai ortodocşi.

Biserica se confruntă, în spaţiul românesc, cu lipsa unei culturi autentice a libertăţii. Când libertatea este înţeleasă ca robie a păcatului, societatea civilă pierde demnitatea de a dialoga cu Biserica, aşa încât Biserica a procedat cu înţelepciune, intervenind doar în situaţii extreme. Campaniile referitoare la homosexualitate şi la scoaterea icoanelor din şcoli au încercat să impună reglementări culturale străine fundamentelor morale ale poporului român.

Nu se găseşte o mai expresivă manifestare a duhului irenic pe care îl arată în societate Biserica decât Comunicatul Patriarhiei Române Nr. 4246 din 12 iunie 2008. El se referă şi la problemele apărute în ultimul timp în viaţa Bisericii, care au determinat reacţii negative, atât în rândul clericilor, cât şi al credincioşilor: „Patriarhia Română, se spune în Comunicat, recomandă clerului şi credincioşilor săi abţinerea de la manifestări sau demonstraţii publice animate de duh lumesc, întrucât astfel de acţiuni slăbesc credibilitatea creştină în societate. Problemele bisericeşti trebuie rezolvate în forurile bisericeşti competente, care au datoria de a formula şi de a promova reguli adecvate de conduită liturgică şi canonică a ierarhilor, preoţilor, diaconilor şi credincioşilor laici în ceea ce priveşte relaţiile interne bisericeşti, precum şi atitudinea faţă de alte culte religioase. Ierarhii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, împreună cu toţi clericii şi credincioşii mireni ortodocşi, au datoria să păstreze şi să apere atât credinţa ortodoxă, cât şi unitatea Bisericii, iar aceasta se împlineşte prin rugăciune smerită, duh de pocăinţă şi de pace, sfătuire înţeleaptă, îndelungă răbdare şi dragoste frăţească, după cum ne îndeamnă Sfântul Apostol Pavel zicând: «Cu toată smerenia şi blândeţea, cu îndelungă răbdare, îngăduindu-vă unii pe alţii în iubire, silindu-vă să păziţi unitatea Duhului în legătura păcii. (…) Orice amărăciune şi supărare şi mânie şi izbucnire şi defăimare să piară de la voi, împreună cu orice răutate. Ci fiţi buni între voi şi milostivi, iertând unul altuia precum Dumnezeu v-a iertat vouă, în Hristos (**Efeseni** 4, 2-3 şi 31-32)»."

Note:

1. Pentru un studiu al problemelor, v. Pr. Prof. univ. dr. Valer Bel, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2004; Anastasios Yannoulatos, *Ortodoxia şi problemele lumii contemporane*, Buc., Ed. Bizantină, 2003; Man G. Dorel, *Biserică şi multiculturalitate în Europa sfârşitului de mileniu,* Cluj-Napoca, Ed. Presa Universitară Clujeană, 2001; *Biserica Ortodoxă în Uniunea Europeană*, coord. Pr. Prof. dr. Adrian Gabor şi Asist. dr. Radu Petre Mureşan, Buc., Ed. Universităţii Bucureşti, 2006; *Interculturalitate. Cercetări şi perspective româneşti,* coord. Rudolf Poledna, François Ruegg, Călin Rus, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2002.

2 Novalis, *Creştinătatea sau Europa*, [în] *Între veghe şi vis. Fragmente romantice*, Buc., Ed. Univers, 1995, p. 223.

3. *Ibidem*, p. 238 şi urm.

4. Liviu Antonesei, *Modernitatea, globalizarea şi dialogul culturilor privite din perspectiva educaţiei interculturale*, [în] vol. *O nouă provocare pentru educaţie: interculturalitatea*, coord. Teodor Cozma, Iaşi, Polirom, 2001, p.14 şi urm.

5. O analiză pertinentă a contextului postmodern al evenimentelor face Radu Preda în vol. *Biserica în Stat. O invitaţie la dezbatere,* f.l., ed. Scripta, 1999, pp. 30-36.

6. *Matei* 5, 38-46

7. „Eu nu am nicio îndoială, a spus P. S. Artemie, că, şi dacă s-ar întâmpla ce-i mai rău […], noi nu vom pierde niciodată Kosovo şi Metohia […] Unii vor spune că aceasta este implicare în politică. Nu, nu este. Şi chiar dacă ar fi, ca păstor al turmei noastre din Kosovo şi Metohia, e de datoria noastră a vă chema la noul legământ de la Kosovo. Cu ajutorul Sfântului cneaz Lazar, trebuie să urmăm pilda lui, precum şi nenumăratele pilde ale sfinţilor sârbi de Hristos iubitori şi ale înaintaşilor noştri, care totdeauna au ales Împărăţia Cerurilor şi nu pe cea pământească. Lupta noastră nu este numai o luptă pentru dreptate, pentru interese naţionale, nici nu este numai o luptă armată, ci, mai presus de toate, este o luptă duhovnicească. Şi, cu ajutorul lui Hristos, al Preacuratei Sale Maici, al Sfântului Ioan Înaintemergătorul şi Botezătorul şi al tuturor sfinţilor, vom birui, căci Kosovo este Serbia!" („Lumea credinţei", 2008, martie, p. 15)

8. Apud Radu Preda, *loc. cit.*, p. 33.

9. Mihai Eminescu, *Voim să ne spunem părerea...*, [în] *Opere*, ediţia Perpessscius, vol X, *Publicistică*, 1989, p. 373.

10. *Ştim prea bine...*, *Ibidem*, p. 89.

11. *Ibidem*, vol. X, p. 89.

12. *Ibidem.*

13. *Ibidem*, vol 13, p. 301. Cât de profundă a fost observaţia şi cât de puternic semnalul de alarmă se vede din nota diplomatică prin care afirmaţiile lui Eminescu sunt aduse la cunoştinţa Biroului de informaţii vienez, care supraveghea şi activitatea poetului la Societatea „Carpaţii" (V. Reproducerea notei în vol. XIII, *Op. cit.*, p. 513 şi urm.).

14. V. Radu Preda, *cit. supra*, nota 36, p. 133.

15.V. *Barometrul relaţiilor etnice 1994-2002. O perspectivă asupra climatului interetnic din România*, volum editat de Gabriel BĂDESCU, Mircea KIVU şi Monica ROBOTIN, Cluj, Edit. CRDE, 2005, 176 p.; De asemenea: *Intoleranţă, discriminare, autoritarism în opinia publică*, septembrie 2003, sondaj realizat de Gallup România la comanda Institutului pentru Politici Publice, Bucureşti, http://www.ipp.ro/altemateriale/ Intoleranta/ Discriminare/Extremism/Romania/2003; respectiv *Barometrul de opinie privind discriminarea în România*, octombrie 2004, sondaj realizat de Metro Media Transilvania la comanda Consiliului Naţional pentru Combaterea Discriminării.

Foarte interesantă cercetarea lui Adrian Netedu şi a Cristinei Drăguş , cu referire la un alt spaţiu multietnic, în ce priveşte mentalitatea minoritarilor şi perceperea lor de către majoritate: *O realitate socială multietnică. Cazul comunei Miahail Kogălniceanu – Constanţa*, în vol. *Barometrul relaţiilor..., cit. supra,* pp. 118-138.

16. V. pentru înţelegerea fenomenului secularizării: Pr. Prof. dr. Dumitru Popescu, *Transfigurare şi secularizare. Misiunea Bisericii într-o lume secularizată*, [în] „Studii teologice", seria a II-a, 1994, nr. 1-3 (ianuarie-aprilie), pp. 35-42; Pr. Prof. dr. Ion Stancu, *Exigenţele misiunii Bisericii în lumea noastră secularizată*, http://www.crestinortodox.ro.

17. Apud Pr. Prof. dr. Dumitru Popescu, *loc. cit.*, p. 35.

18.Pr. Prof. dr. Ene Braniştе, *Cultul ortodox ca mijloc de propovăduire a dreptei credinţe, a dragostei, a păcii şi a bunei înţelegeri între oameni*, în „Studii Teologice", an V (1953), nr. 9-10, p. 626-642.

19. „...Trebuie să menţionăm şi să accentuăm faptul că, în viaţa poporului român, afirmă părintele profesor, cultul divin public a îndeplinit, în afară de scopul sau rostul său religios, de a satisface nevoile sufleteşti ale credincioşilor, şi pe acela de a păstra unitatea românilor şi credinţa cea adevărată sau legea strămoşească. Nicăieri nu s-au simţit românii mai în siguranţă şi mai uniţi ca în jurul altarului şi al Sfintei Liturghii. În acest sens, putem afirma că, în vremuri de restriştе, cultul divin a fost scut şi pavăză împotriva uneltirilor şi tendinţelor de dezbinare a credinţei şi a neamului. Credincioşii au găsit în locaşul de cult şi în slujbele săvârşite aici, adăpost şi mângâiere, stabilitate şi siguranţă, păstrând, o dată cu credinţa, şi unitatea lor naţională (*Care este atitudinea Bisericii Ortodoxe Române faţă de problema înnoirii cultului?*, [în] *Tradiţie şi înnoire în slujirea liturgică*, vol. I, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galaţi, 1996, p. 18); „Mai mult chiar, în anii totalitarismului ateu comunist, cultul divin public a constituit principalul mijloc de a păstra credinţa creştină, împotriva propagandei ateiste, şi de a-i păstra pe credincioşi uniţi şi ataşaţi de Biserică. Ei găseau în cult şi o formă de protest şi de opoziţie faţă de ideologia impusă cu forţa şi care nu avea nimic cu fondul religios structural al credincioşilor români" (*Viaţa religioasă în Biserica Ortodoxă Română*, în vol. *Biserica în Misiune. Patriarhia Română la ceas aniversa*r, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2005, p. 343). V. şi *Cultul divin public ortodox, factor de stabilitate în viaţa credincioşilor* , [în] vol. *Biserica Ortodoxă în Uniunea Europeană, op. cit*, p. 21 şi urm.

Bibliography

1. Bel, Valer Pr. Prof. univ. dr. – *The mission of the church in the contemporary world*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană Publishing House, 2004.

2**.** **** The barometer of ethnic relations between 1994-2002. A perspective on the inter-ethnic climate in Romania*, volume edited by Gabriel BĂDESCU, Mircea KIVU şi Monica ROBOTIN, Cluj, CRDE Publishing House, 2005.

3**.** **** The church in mision. The Romanian Patriarchy at his anniversary*, Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române Publishing House, Bucharest, 2005.

4. **** The orthodox church in the European Union*, Pr. Prof. dr. Adrian Gabor şi Asist. dr. Radu Petre Mureşan (coord.), Buc., Universităţii Publishing House, Bucharest, 2006.

5. Eminescu, Mihai, We want to express our opinion [in] *Operas*, Perpesscius Edition, vol X, **Publicistică**, 1989.

6. **** Interculturality. Researches and Romanian perspectives Interculturalitate*, coord. Rudolf Poledna, François Ruegg, Călin Rus, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană Publishing House, 2002.

7. Novalis, *Christianity or Europe*, [in] Between sleep and dream. Romantic fragments, Buc., Univers Publishing House, 1995.

8. Man, G. Dorel, *Church and multiculturality in Europe*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană Publishing House, 2001.

9. Preda, Radu în vol. The church in the state. A invitation to a debate , f.l., Scripta Publishing House, 1999.

http://www.crestinortodox.ro.

10. Yannoulatos, Anastasios, The orthodoxy and the problems of the contemporary world, Buc., Bizantină Publishing House, 2003.